

دنیای گیاهان

فصل دوازدهم علوم نهم

سایت دبیران علوم ایران زمین ist20.com

مدرس و نویسنده : استاد احتشام

طراحی و تنظیم : سرکار خانم عربلو

جزوه اندیشه پویا

ورود به سایت دبیران علوم ایران زمین

کلیک کنید

فصل دوازدهم

دنیای

گیاهان

دنیای گیاهان فصل ۱۲

این تصویر یک برگ جوان سرخس است که کم
کم باز شده و برگ سرخس را تشکیل می دهد.

www.ist20.com

در رابطه با نقش آوندها در گیاهان مقایسه دو تصویر زیر می تواند دید بهتری به دانش آموز بدهد. می توانیم تصویر را به دانش آموزان نشان دهیم و از آنها بخواهیم این دو تصویر را مقایسه و نتیجه گیری خود را بیان کنند. با این تصویر می خواهیم دانش آموزان به نقش آوندها در گیاهان بیشتر پی ببرند. بعد از آن که دانش آموزان نظراتشان را بیان کردند می توانید برای آماده کردن ذهن آنها نسبت به آوند های چوبی و آبکش توضیحات مختصری در مورد انواع آوند ارائه کنید.

مثلا می توانید برای آنها توضیح دهید که همانطور که ما در بدنمان رگهای مختلفی داریم و هر کدام وظیفه ای دارند (عمدتا به سرخرگ و سیاهرگ اشاره کنید) گیاهان هم در پیکر خود آوند های مختلفی دارند که هر کدام وظیفه ای را انجام می دهند (آوند های چوبی و آبکش)

www.ist20.com

بعد از مطلب فوق همکاران محترم می توانند به گیاهان آوند دار و بدون آوند اشاره کنند. برای درک بهتر گیاهان بدون آوند شما می توانید به جانداران بدون رگ (تک سلولی ها مانند باکتری ها و آغازیان) اشاره کنید و برای دانش آموزان توضیح دهید که همانطور که برخی جانوران در بدن خود رگ ندارند برخی گیاهان هم در بدن خود آوند ندارند مانند خزه ها و به این طریق گیاهان را به دو دسته آوند دار و بدون آوند تقسیم کنید.

ممکن است همین جا دانش آموزان سوال کنند اگر گیاهی آوند ندارد پس چگونه مواد مورد نیاز خود را تهیه می کند؟ این سوال را می توانید با یک سوال پاسخ دهید و از آنها پرسید آغازیان و باکتریها رگ ندارند پس چگونه غذای خود را تهیه می کنند؟ با این سوال دانش آموزان خودشان متوجه می شوند که در گیاهان بدون آوند سلول ها تا حدودی به تنهایی باید احتیاجات خود را بر آورده کنند. با این مقدمه شما یک دید کلی از گیاهان آوند دار و بدون آوند به دانش آموزان داده اید و حالا می توانید مطالب کتاب را دنبال کنید

www.ist20.com

بیشتر گیاهان آوند دارند

بسیاری از دانش آموزان فکر می کنند که فقط جانوران به غذا احتیاج دارند و نیاز گیاهان به غذا برایشان به خوبی قابل درک نیست. حتی برخی از دانش آموزان غذای گیاهان را همان شیر خام می دانند که گیاه از زمین دریافت می کند به همین دلیل بهتر است همکاران مطلب زیر را کامل برای دانش آموزان توضیح دهند

سوال: چرا گیاهان به غذا احتیاج دارند؟

برای دانش آموزان توضیح دهید که گیاهان هم مانند جانوران رشد می کنند و رشد گیاهان هم مثل جانوران توسط سلول های جدید انجام می شود. از طرفی سلول های گیاهی بسیار شبیه سلول های جانوری هستند یعنی سلول گیاهی مانند سلول جانوری غشاء دارد هسته دارد ماده ژنتیکی دارد و ... پس برای ساخته شدن یک سلول گیاهی هم به موادی مانند کربوهیدرات، پروتئین، چربی و .... نیاز است.

www.ist20.com

درست است که گیاهان این مواد را خودشان می سازند ولی مساله این جاست که کارخانه غذا سازی در گیاهان برگ است و غذا فقط در برگ ساخته می شود در حالی که ساقه و ریشه گیاه هم رشد می کنند پس غذایی که در برگ ساخته می شود باید به قسمتهای دیگر گیاه برسد تا آنها با کمک این ماده غذایی بتوانند سلول جدید بسازند و رشد کنند.

بعد از روخوانی مطالب صفحه ۱۲۴ و توضیحاتی که در بالا ذکر شد دلیل نامگذاری این دو آوند را برای دانش آموزان توضیح دهید. جالب اینجاست که نامگذاری آوندهای چوبی و آبکش شبیه نامگذاری کتابهای ابوعلی سیناست (کتاب پزشکیش قانون و کتاب فلسفیش شفا نام دارد) . در گیاهان آوندهایی که آب و مواد معدنی را از ریشه به اندامها میبرند آوند چوبی و آونهای که مواد غذایی ساخته شده در برگها را به اندامها می برند آبکش نام دارند.

www.ist20.com

دلیل نام گذاری آوندها: لازم است برای دانش آموزان توضیح دهیم که نامگذاری آوندها در گیاهان از روی ساختار (شکل) آوندها است به این صورت که آوند های آبکش چون در دیواره عرضی خود سوراخ های آبکش ماندی دارند به این نام خوانده می شوند و آوند های چوبی هم چون روی دیواره طولی خود تزئینات چوبی (لیگنین) دارند به نام آوند چوبی خوانده می شوند. این تزئینان چوبی چیزی شبیه منبت کاری است.

همکاران برای توضیحات خود می توانید از مدل های زیر کمک بگیرید و به دانش آموزان بگویید در تصویر سمت راست هر لیوان را یک سلول آوند آبکش فرض کنند که بین آنها یک عدد صافی (آبکش) قرار دارد. و در تصویر سمت چپ هم برای دانش آموزان توضیح دهید که لیوان ها را آوند چوبی فرض کنند و نوار های کاغذی که دور لیوان ها قرار دارد را تزئینات چوبی در نظر بگیرند و همچنین توضیح دهید که این تزئینات چوبی ممکن است به صورت حلقه حلقه یا مارپیچی یا .... در اطراف آوند های چوبی قرار داشته باشند. با کمک این دو مدل دانش آموزان تصور بهتری از آوند های چوبی و آبکش پیدا خواهند کرد.

www.ist20.com

مدلی برای تجسم آوند های آبکش

تزئینات حلقوی

تزئینات مارپیچی

مدلی برای آوند های چوبی (با تزئینات حلقوی و مارپیچی)

www.ist20.com

توجه: در مدل های بالا به دلیل کمبود وقت از دو لیوان شیشه ای استفاده شد تا یک طرح کلی ارائه شود. اگر دانش آموزان شما خواستند مدل بسازند می توانند از لوله های شفاف پلاستیکی در این مدل استفاده کنند تا بالا و پایین آوند مسدود نباشد. آنچه مهم است نشان دادن صفحات عرضی سوراخ دار در آوندهای آبکش و تزئینات دیواره در آوندهای چوبی است.

فعالیت

مشاهده‌ای برای نشان دادن حرکت آب در طول ساقه طراحی کنید.

همون آزمایش ساقه کرفس در آب رنگی آزمایش خوبیه برای این فعالیت

www.ist20.com

شکل ۱ - رگریگ، دسته‌ای از
آوندهای جویی و آبکشی است.

برگهای در حال پوسیدن نمونه های خوبی
هستند برای مشاهده بهتر رگرگها

آیا می‌دانید

دیواره‌های عرضی آوند آبکشی، مانند ظرف آبکش سوراخ دار است. به همین علت به آنها آوند آبکشی می‌گویند.

دیواره آوندهای چوبی بخش‌هایی از جنس چوب دارد که سبب می‌شود آوندهای چوبی شکل‌های متفاوتی داشته باشند. بیشتر قطر ساقه و ریشه درختان از بافت آوند چوبی ساخته شده است.

ضرورت طرح آیا می‌دانید در ارتباط با آوندها این است که به علت وجود کلمه آب در آوند آبکش، دانش‌آموزان در برقراری ارتباط بین نام آوند و کار آن دچار مشکل می‌شوند. همچنین در این تصویر با دو نوع تزیین یا به عبارتی دو طرح چوبی شدن در آوندهای چوبی آشنا می‌شوند.

www.ist20.com

از خاک تا برگ

در این قسمت بهتر است بر روی نکات زیر تاکید کنیم.

1- نازک بودن دیواره تار کشنده.

2- تعرق و نقش آن در حرکت شیره خام.

3- دلیل قطور بودن و بیشتر بودن تعداد آوندهای چوبی نسبت به آوندهای آبکش (چون مقدار شیره خام خیلی بیشتر از مقدار شیره پرورده است)

روی این نکته تاکید کنید

شکل ۲- الف) تار کشنده، ب) سلول تار کشنده

چرا با مشاهده برگ های پژمرده گیاه، به آن آب می دهیم؟ آب چگونه از خاک به برگ ها می رود و سبب شادابی آنها می شود؟ ریشه، آب و مواد معدنی مورد نیاز گیاه را جذب می کند. آیا می دانید چه قسمتی از ریشه این کار را انجام می دهد؟ به شکل ۲- الف نگاه کنید. رشته های ظریفی که روی ریشه قرار دارند،

تار کشنده نامیده می شوند. هر تار کشنده در واقع یک سلول بسیار طولانی است (شکل ۲- ب). دیواره تار کشنده نازک است؛ بنابراین آب و مواد معدنی محلول در آن می توانند از دیواره تار کشنده عبور کنند

www.ist20.com

www.ist20.com

و وارد ریشه شوند.

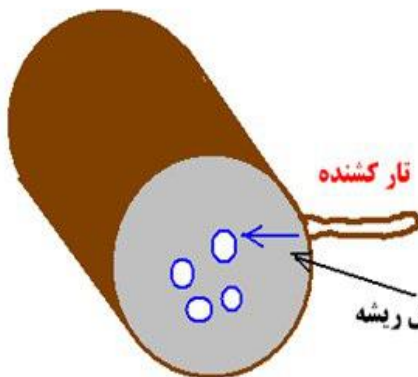
آب و مواد معدنی بعد از ورود به تار کشنده در عرض ریشه حرکت می کنند و وارد آوندهای چوبی می شوند (شکل ۳)؛ بنابراین حجمی از آب و مواد معدنی در آوندهای چوبی جریان می یابد که به آن **شیره خام** می گویند.

حرکت در عرض ریشه یعنی چی؟

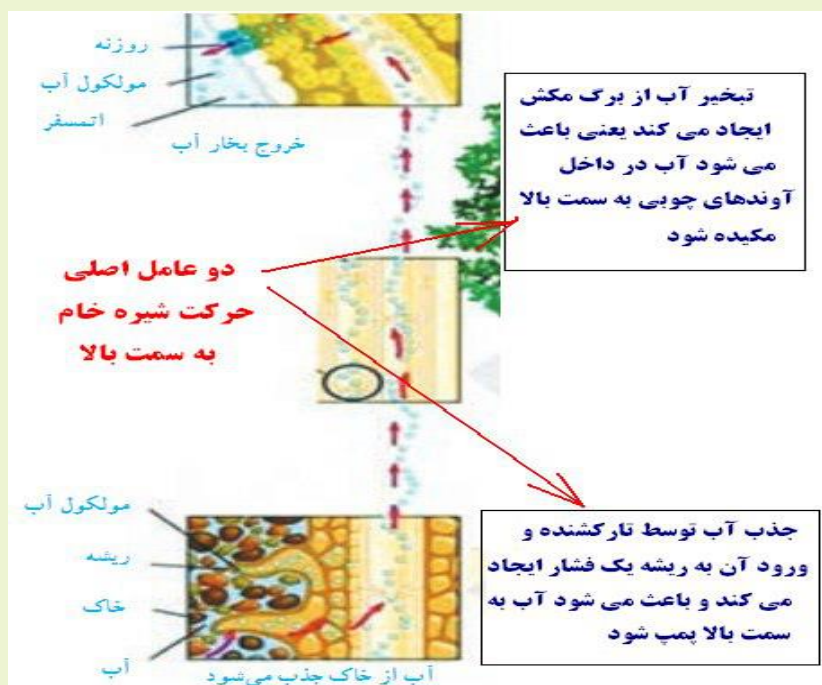
یعنی آب بعد از این که جذب تار کشنده می شود

از چند لایه سلول عبور می کند و به آوند چوبی

داخل ریشه می رسد تا به بالا برود

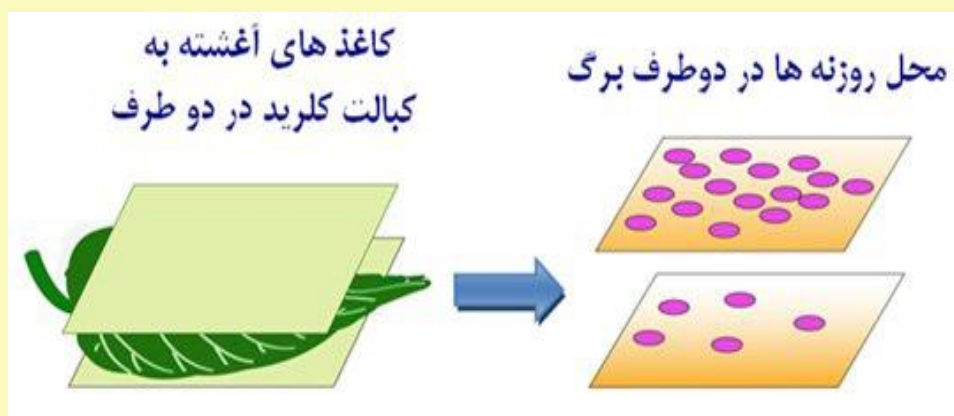

مقطع عرضی ریشه

www.ist20.com

برای فعالیت صفحه ۱۲۶ می توانید از شکل زیر کمک بگیرید.

توجه: برگ ها باید متصل به گیاه باشند یعنی برای آزمایش نباید برگ را از گیاه جدا کرد همچنین باید کاغذها را کاملاً به برگها بچسبانید مثلاً می توانید از چند عدد گیره لباس برای این منظور استفاده کنید. بهتر است کل برگ و کاغذها را داخل یک پلاستیک قرار داده و سر پلاستیک را در قسمت دمبرگ بسته و چسب بزنید تا جریان هوا ذرات بخار حاصل از برگ را پخش نکند.

نکته: این آزمایش برای دو منظور استفاده می شود:

۱- تعیین محل روزنه ها ۲- تعیین و مقایسه تعداد روزنه ها در برگهای مختلف و مقایسه تعداد روزنه ها در دو طرف برگ

www.ist20.com

سلولهای میانبرگ و سلولهای روزنه چون دارای کلروفیل هستند

به شکل ۴ نگاه کنید! کدام سلول ها فتوسنتز انجام می دهند؟ چرا؟ می دانید گیاهان با استفاده از کربوهیدراتی که می سازند و مواد مغذی ای که از خاک می گیرند، مواد مورد نیاز برای رشد و نمو خود را تأمین می کنند، مثلاً می توانند پروتئین و چربی بسازند.

نکته مهمی است. گیاهان به این مواد نیاز دارند چون گیاه برای رشد به سلولهای جدید نیاز دارد و سلولهای جدید حداقل برای غشاء پلاسمایی خود احتیاج به چربی و پروتئین دارند البته این مواد در بسیاری از گیاهان در قسمتهای مختلف ذخیره می شود مثلاً دانه های روغنی مقدار زیادی چربی ذخیره می کنند و .....

www.ist20.com

گیاهانی که آوند دارند

سرخسها :

در رابطه با سرخسها بر روی نکات زیر تاکید کنید.

۱- سرخسها ساقه زیر زمینی دارند و آنچه روی زمین دیده می شود فقط برگها و دمبرگ ها هستند.

۲- سرخسها با هاگ تولید مثل می کنند و دانه ندارند.

۳- لکه پشت برگ یک عدد هاگدان نیست بلکه مجموعه ای از هاگدان ها هستند.

بازدانگان :

در رابطه با بازدانگان بر روی نکات زیر تاکید کنید.

۱ - گل ندارند ولی دانه تولید می کنند.

۲ - دلیل نامگذاری آنها این است که دانه داخل میوه تشکیل نمی شود بلکه روی پولک مخروط ماده تشکیل می شود.

۳ - مخروط های نر فقط در فصل بهار تولید شده و غبار زرد رنگی که در فصل بهار از این درختان بلند می شود همان دانه های گرده هستند.

۴ - قسمت باله مانندی که کنار دانه دیده می شود نوعی ساز و کار برای پراکنده شدن دانه توسط باد است.

www.ist20.com

تصاویر زیر برای نمایش در کلاس مناسب است (یک مخلوط ماده که از وسط برش داده شده است).

مخروط های نر کاج

www.ist20.com

دانه های باله دار کاج

برش طولی مخروط ماده کاج و محل قرار گرفتن دانه ها

www.ist20.com

محل دانه ها در برش طولی مخروط ماده

پولک مخروط ماده کاج

www.ist20.com

باله های دانه های کاج

محل قرار گرفتن دانه های کاج روی پولک مخروط ماده

www.ist20.com

محل دانه ها روی پولک مخروط ماده

میتونین به بچه ها بگین از این مخروطها با خودشون بیارن و در کلاس تشریح کنین

(مخروط بالا رو برای ظرافت بیشتر با تیغه آهن بری برش زدیم

قبل از ادامه مطلب یه نکته ای رو دوباره یادآوری کنم. مخروط ماده کاج به راحتی در دسترس هست معمولا در همه مدرسه ها در کارگاه مدرسه هم اره آهن بری هست میتونین خیلی راحت یک مخروط ماده رو برش بزنین و قسمتهای داخلی اون خصوصا دانه ها و باله و ... رو به بچه ها نشون بدین) همون تصاویری که در بالا گذاشتم.)

www.ist20.com

نهاندانگان

متفاوتی رشد می کنند. دانه های گیاهان گلدار در میوه محصور شده اند و به همین علت به آنها نهان دانه نیز می گویند. آیا می دانید نهان دانگان را بر چه اساسی گروه بندی می کنند؟

بر اساس تعداد قسمتهای دانه. یک قسمتی میشود تک لپه و دو قسمتی می شود دو لپه

چون مهمترین مطلب در رابطه با نهاندانگان تشخیص تک لپه ای و دو لپه ای است علاوه بر توضیح مطالب کتاب توصیه می کنیم فعالیت زیر را از دانش آموزان بخواهید که در منزل انجام داده و نتیجه کار خود را به کلاس گزارش دهند. اگر دانش آموزان این فعالیت را در منزل انجام دهند به صورت عینی تفاوت دانه های تک لپه و دولپه را مشاهده می کنند.

فعالیت پیشنهادی:

تعدادی دانه مختلف مانند گندم، خرما، پرتقال، لوبیا، سیب، نخود، عدس و .... را برای ۲ تا ۳ روز در آب قرار دهید. بعد از ۲ تا ۳ روز دانه ها را از آب در آورده و سعی کنید پوست نازکی که بر روی بعضی دانه ها قرار دارد را جدا کنید. بعد از جدا کردن پوست دانه ها با کمک ناخن سعی کنید دانه را به دو قسمت تقسیم کنید.

الف- کدام دانه ها روی خود پوسته نازک دارند؟

ب- کدام دانه ها به راحتی به دو قسمت تقسیم می شوند؟

ج- اگر بخواهید این دانه ها را به دو گروه تقسیم کنید چه نامی به آنها می دهید؟

www.ist20.com

گل	برگ	ساقه	دانه	
				تک لبه
تعداد گلبرگ ها ... سه یا مضرب سه	رگبرگ ها موازی	آوندهای چوب و آبکش در ... حلقه چند	دانه یک قسمتی	
				دو لبه
تعداد گلبرگ ها ... پنج یا مضرب پنج	رگبرگ ها منشعب	آوندهای چوب و آبکش در ... حلقه یک	دانه دو قسمتی	

خود را بیازمایید

اندام‌های رویشی (ریشه، ساقه و برگ) در نهان دانگان متنوع‌اند. موارد زیر را در هر شکل، مشخص کنید.

الف) برگ، ساقه و ریشه

ب) مواد مغذی در هر گیاه در چه اندامی ذخیره شده است؟

سیب زمینی یک ساقه زیر زمینی است - هویج و تربچه ریشه ذخیره ای هستند و کاکتوس ساقه ذخیره ای است. (برگهای کاکتوس همان خار های روی ساقه هستند یعنی برگهای تمایز یافته برای جلوگیری از از دست دادن آب)

www.ist20.com

در رابطه با خود را بیازمایید بالا لازمه دو نکته رو برای دانش آموز توضیح بدیم.

نکته اول: فقط میوه محل ذخیره مواد غذایی نیست علاوه بر میوه ساقه ریشه و برگ هم میتونه محل ذخیره مواد غذایی باشه

نکته دوم: هر قسمتی از گیاه که زیر خاک هست الزاما ریشه نیست بسیاری از گیاهان ساقه زیر زمینی دارند.

گیاهانی که آوند ندارند

همکاران محترم در این قسمت بهتر است دوباره به همان مطلب ابتدای فصل اشاره کنید یعنی همانگونه که برخی از جانوران مانند باکتریها و آغازیان در بدنشان رگ ندارند و هر سلول به تنهایی احتیاجات خود را برآورده می کند برخی از گیاهان هم آوند ندارند و تا حدودی سلول ها باید خودشان احتیاجاتشان را برآورده کنند. همچنین به کوچک بودن جانوران تک سلولی اشاره کنید که چون این جانوران دستگاه انتقال مواد ندارند نمی توانند جثه بزرگ داشته باشند و این موضوع را به گیاهان بدون آوند هم ارتباط دهید یعنی گیاهان بدون آوند چون اندام انتقال مواد ندارند جثه بزرگی نمی توانند داشته باشد.

www.ist20.com

در مورد خزه ها بر روی نکات زیر تاکید کنید.

- ۱- عدم تمایز سلولی یعنی مشابه بودن سلول های خزه
- ۲- کوچک بودن خزه ها به دلیل عدم وجود سیستم انتقال مواد
- ۳- رشد متراکم و فشرده برای نگه داری بهتر رطوبت
- ۴- عدم وجود رگبرگ و ریشه حقیقی و داشتن اندامی به نام ریزوئید یا (ریشه سا)
- ۵- تولید مثل توسط هاگ و شباهت و تفاوت آنها با سرخسها (خزه و سرخس هر دو توسط هاگ تولید مثل می کنند ولی سرخس هاگدان داره و خزه کپسول)

تصویر زیر می تواند دید بهتری از خزّه به دانش آموزان بدهد.

www.ist20.com

فکر کنید

ارتفاع خزّه ها از چند سانتی متر بیشتر نمی شود. به نظر شما چرا اندازه خزّه ها کوچک است و در جاهایی رشد می کنند که رطوبت کافی وجود دارد؟

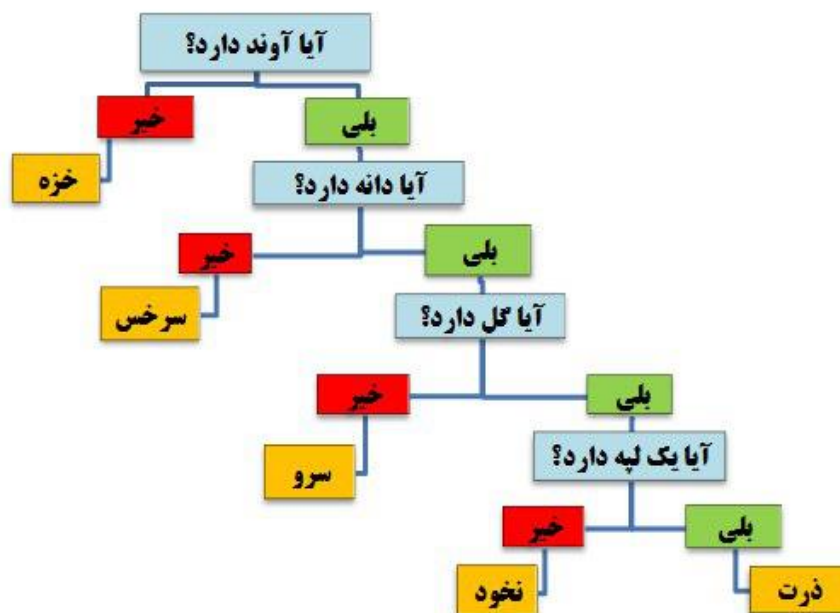
خزّه ها چون اندام انتقال مواد ندارند نمی توانند رشد زیادی داشته باشند به همین دلیل هم در مناطق مرطوب رشد می کنند تا بتوانند حداقل از رطوبت موجود در هوا استفاده کنند. البته رشد متراکم آنها هم به نگه داری رطوبت کمک می کند.

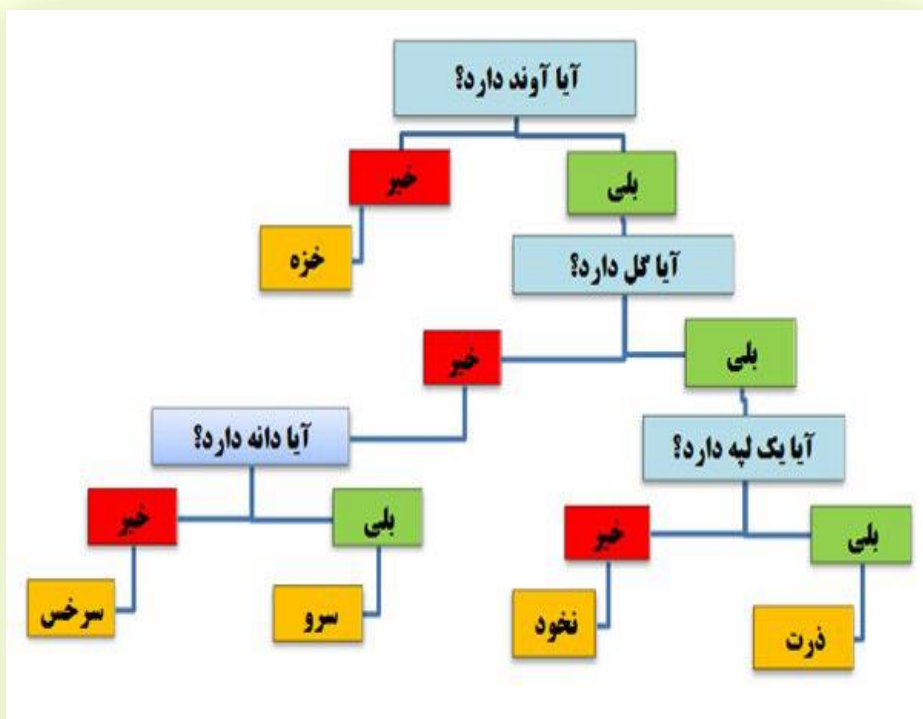

فعالیت صفحه ۱۳۱

همانگونه که در فصل قبل توضیح دادیم به دانش آموزان یاد آوری کنید که برای کلید شناسایی در ابتدا از ویژگیهای با اهمیت استفاده کنند و کم کم به سراغ ویژگی های کم اهمیت تر بروند. به عنوان مثال در این فعالیت دانش آموزان را راهنمایی کنید که از بین ویژگی های ذکر شده با اهمیت ترین آن یعنی وجود آوند را انتخاب کرده و کلید خود را ایجاد کنند. کلید شناسایی این فعالیت می تواند به یکی از صورتهای زیر باشد.

www.ist20.com

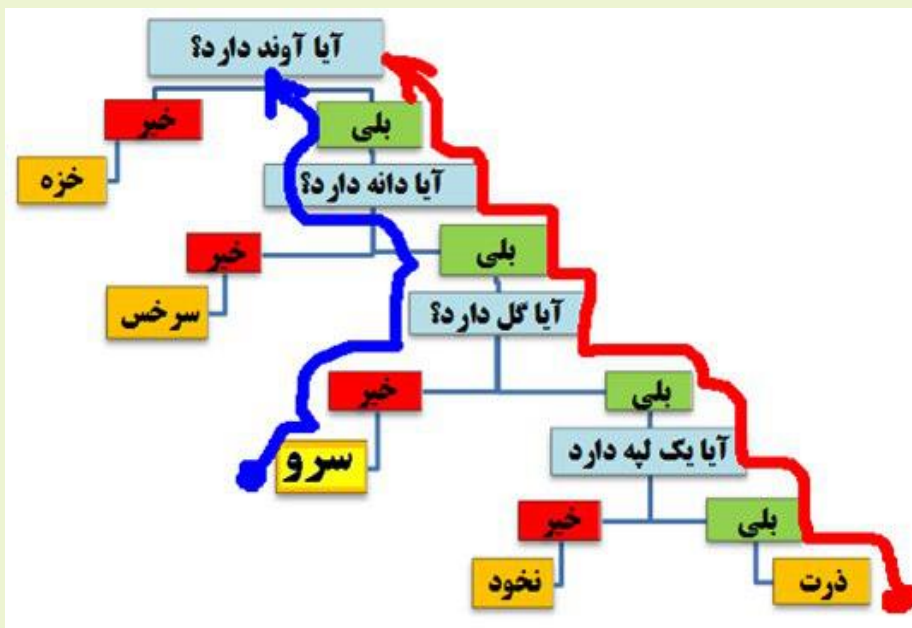
www.ist20.com

همانطور که در فصل قبل خدمت همکاران عرض کردم شما می توانید از دانش آموزان بخواهید که خصوصیات ذرت و سرو را از روی کلید استخراج کنند به صورت زیر.

ذرت: یک لپه دارد، گل دارد، دانه دارد و آوند هم دارد
(مسیر قرمز رنگ)

سرو: گل ندارد ولی دانه دارد آوند هم دارد (مسیر آبی رنگ)

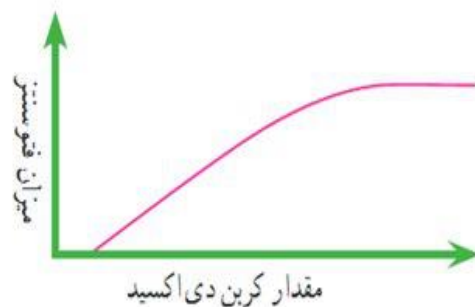

www.ist20.com

فعالیت

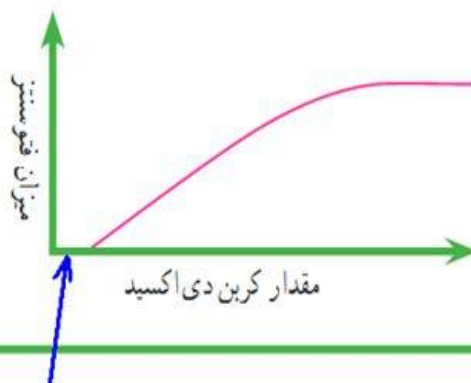
نمودار زیر اثر کربن دی اکسید را بر میزان فتوسنتز در بسیاری از گیاهان نشان می دهد. این نمودار را تفسیر کنید.

این نمودار نشان می دهد که افزایش مقدار کربن دی اکسید تا یک حد معینی می تواند باعث افزایش فتوسنتز شود و بیشتر از آن تاثیری در مقدار فتوسنتز ندارد.

فعالیت

نمودار زیر اثر کربن دی اکسید را بر میزان فتوسنتز در بسیاری از گیاهان نشان می دهد. این نمودار را تفسیر کنید.

شاید دانش آموزان سوال کنند چرا در محور افقی که میزان کربن دی اکسید را نشان میدهد نمودار از نقطه صفر شروع نشده است؟ چون برای شروع فتوسنتز مقداری کربن دی اکسید لازم است

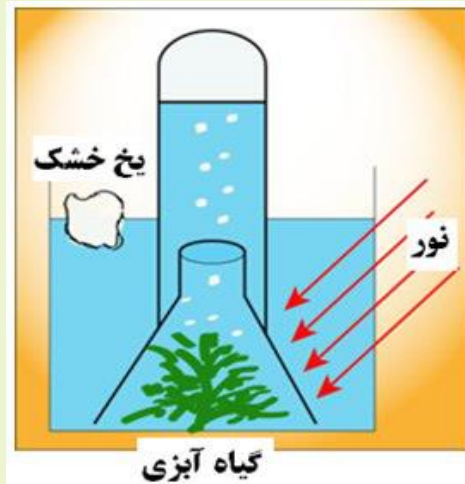
www.ist20.com

در رابطه با همین فعالیت بالا همکاران می تونین تمرین زیر
رو در کلاس به بحث بذارین
(منبع سوال کتاب کار اندیشه پویا)

تمرین پیشنهادی :

یکی از دوستان شما آزمایشی مطابق شکل زیر انجام داده است. با توجه به تصویر به سوالات زیر پاسخ دهید.

www.ist20.com

سوال - گازی که در انتهای لوله آزمایش جمع شده چه گازی است؟

جواب - گاز اکسیژن

سوال - به نظر شما قرار دادن یک تکه یخ خشک در داخل آب چه تاثیری بر مقدار گاز تولید شده توسط گیاه دارد؟

جواب - یخ خشک همان کربن دی اکسید جامد است که پس از حل شدن در آب مقدار کربن دی اکسید آب افزایش می یابد و همین باعث افزایش فتوسنتز می شود .

سوال - با کمک این آزمایش چگونه می توانید تاثیر مقدار کربن دی اکسید بر فتوسنتز را بررسی کنید؟
جواب- با کم و زیاد کردن مقدار یخ خشک به عنوان یک متغیر قابل کنترل می توانیم تا حدودی تاثیر کربن دی اکسید را بر فتوسنتز بررسی کنیم.

www.ist20.com

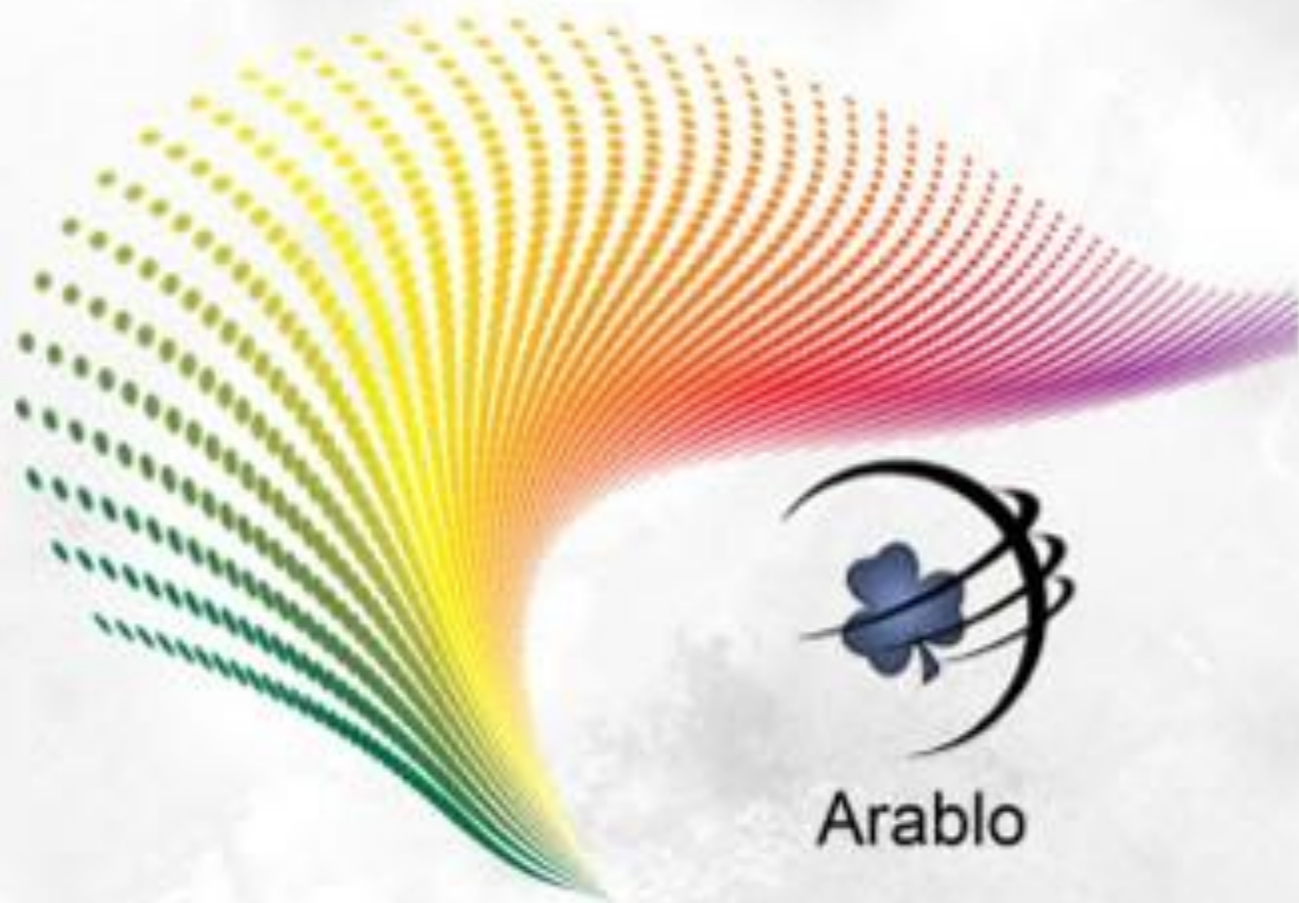
پایان

@tadriseoloom

www.ist20.com

Arablo